

**27. godišnji susret Hrvatskog muzikološkog društva
Knjižnica Muzičke akademije sveučilišta u Zagrebu
12. lipnja 2025.**

**Pijanizam u Zagrebu (1914.-1916.) -
solistički i komorni glazbeni život na temelju napisa u zagrebačkom tisku**

Mirta Stublić, mag. mus.

Solistički i komorni glazbeni život

Solistički

- Pijanisti (Sauer, Dohnányi, Rosenthal)
- Samostalno izvode koncertni program
- Vrlo rijetka pojava u promatranom razdoblju – 3 zabilježene slučaja
- Samo gostujući glazbenici
- Profesionalni pijanisti češće nastupaju u drugim ulogama: u komornim sastavima kao ravnopravni sudionici, te u ulozi korepetitora

Komorni

- Duo (npr. Tkalčić-Gruss, Enesco-Szanto, Kocian –Eisner, Kubelik-Dienzl)
- Ravnopravno s nekim drugim instrumentom (violina, violončelo)
- Korepeticija/ klavirska umjetnička suradnja
- Ili samostalna točka unutar mješovitog programa
- Puno češći oblik umjetničkog djelovanja pijanista, pogotovo domaćih

Solistički koncerti

- **Emil Sauer** (31.1.1914.)
- **Ernest Dohnanyi** (Erno Dohnányi) (6.2.1916.)
- **Maurice Rosenthal** (28.10.1916.)
- Zajedničko im je: pijanisti i skladatelji
- Na programu Chopinove skladbe
- Sauer i Dohnany izvode i vlastite skladbe, dok Rosenthal u program unosi više baroknih skladbi
- Sauer, Rosenthal - Lisztovi učenici, Dohnany učio kod Lisztovih učenika, ujedno je i dirigent

U Zagrebu u utorak 3. veljače 1914.

SLUŽBENO.
Kao ministar financija...
NESLUŽBENO.
Političko naslijeđeno pravo.

Političko naslijeđeno pravo.
Ministar pl. Stariški (Bjelovar).

I.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

II.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

III.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

IV.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

V.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

VI.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

VII.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

VIII.
Kao ministar pl. Stariški...
Kao ministar pl. Stariški...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

U Zagrebu, 3. veljače.
Hrvatskoj korespondenciji javlja...
Hrvatskoj korespondenciji javlja...

Narodne novine

- Napomena: U Bibliografiji rasprava i članaka Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža" evidentirano je ovako: 8582a Koncert glasovirača Sauera.
- Narodne novine. 80/1914, 26.#Dr. v. č. *U Zagrebu.
- Glasovirača Sauera se i lijepo najavljuje u Narodnim novinama

Komorna glazba. Ime Emila Sauer a djeluje uvijek onom čarobnom moći, koja prati pojave sasvim velikih na polju repro-

duktivne glazbe. Bure pljeska, koje izaziva taj osamljeni titan u umjetnosti na glasoviru, dadu se usporediti samo sa oduševljenjem za Franju Liszta u njegovim mladim danima. U subotu dne 31. siečnja izvesti će Emil Sauer sljedeći raspored: I. Gavota i varijacije od Rameau-a. II. Beethoven: Sonata op. 53. III. Rob. Schumann: a) Nachtstück op. 23, br. 4; b) Traumeswirren. IV. Chopin: Ballada op. 47; Nocturno op. 15, br. 1; Etude op. 10, br. 5. V. Claude Debussy: Clair de Lune. Emil Sauer: Boite à Musique; Meeresleuchten (koncertna etuda br. 7); VI. Mendelssohn-Liszt: Auf Flügeln des Gesanges. Fr. Liszt: Tarantella »Venezia e Napoli«. Ulaznice, koje su još na raspolaganje, dobivaju se u knjižari Mirka Breyera, Ilica.

Narodne novine, 27.1.1914.

- "Bure pljeska, koje izaziva taj osamljeni titan u umjetnosti na glasoviru, dadu se usporediti samo sa oduševljenjem za Franju Liszta u njegovim mladim danima."
- Iz teksta najave za koncert 31.1.1914.
- Ovdje možemo vidjeti i program koncerta

Agramer Tagblatt, 23.1.1914.

- Osvrt na koncert u Stuttgartu
- Kritičar naglašava Sauerovu iznimnu tehniku; snažan i pun zvuk, briljantne pasaže, nježni pisanissimo i veliku jasnoću interpretacije
- Zaključuje da je koncert bio jedan od najvećih pijanističkih uspjeha koje je Stuttgart doživio u puno vremena

(Kammermusik.) Für die am 31. d. M. stattfindende zweite Soiree unter Mitwirkung des Kammervirtuosen Emil Sauer gibt sich begreiflicherweise das größte Interesse kund und dürfte interessieren, wie die größten Blätter des Auslandes über den reifen Meister schreiben. Der Stuttgarter „Merkur“ schreibt: „Vor dem Pianisten Emil Sauer und seinem Spiel senkt die Kritik die Waffen und salutiert den Ritter, der den Helden Chopin und seine Gestalten, wie ein Dikt sie sah und beschrieb, zum Leben erweckte. Es war, als hätten die Leute bei der Polonaise sich erheben müssen und mit den Tüchern wehen! Eine große Zeit erstand vor uns, wir fühlten ihren idealistischen Atem wehen! Das war wirklich der große, so viel begehrte und einsame Chopin! Und wir träumten eines seiner Nocturnen, fühlten, was der Komponist Chopin bedeutet. Bei den Etüden überkam uns ein Freudenrausch über solche Souveränität der Technik, wie sie Sauer erreicht hat. Ein Spiel befreiter Naturkräfte, ein Triumph des menschlichen Geistes, bis zum Dämonischen gesteigert. Die Farben seines Anschlages sind berauschend schön. Wie wunderbar erklang die Arie in Schumanns Fis-moll Sonate. Drei reizende Stücke eigener Komposition, von denen die „Spielboxe“ wiederholt werden mußte, sowie der mit tiefen, satten Farben gespielte Liebestraum von Liszt, dem sich die reizende, faszinierende Tarantella „Venezia e Napoli“ angeschlossen, zeigten Sauer's Kunst in immer wechselndem Lichte. Die kolossale Kraft des Anschlages, die donnernden Basspassagen, das zarteste Pianissimo, kaum noch ein Hauch und doch klar, rissen zur Bewunderung hin. Sauer hatte einen der größten Erfolge, die ein Pianist seit langem in Stuttgart davongetragen hat.“

- "Kako je samo taj čovjek igrao Beethovena! A kako je malo zatim prešao na Chopina, učinilo se kao da za klavirom više ne sjedi isti čovjek..."
- "Sauer je našao za svaku kompoziciju ukusno biranog programa savršeni kongenijalni sadržaj."
- **V-v: Umjetnost. Koncert Sauer. Obzor, LIV (1.2.1914.) 32, 3.**

Narodne novine, 3.2.1914.

- U osvrtu se posebno ističe Sauerova tehnička savršenost, profinjena muzikalnost i izražajnost
- Zaključuje se da je Sauer umjetnik rijetke veličine koji je izazvao iznimno oduševljenje publike

koncertat glasovirača Sauer. Zaslugo »Odbora za unapredjenje komorne glazbe«, imali smo priliku prošle subote i opet čuti u našem glazbenom zavodu jednoga od najznamenitijih glasovirnih virtuoza naše monarhije. Emil Sauer, Hamburžanin, jedva je prevalio petdesetu (* 8. listopada 1862.); svršio je nauke na morskovskom konzervatoriju kod čuvenoga Nikole Rubinstejna (1876.—1881.), uavršio se kod kralja glasovirača Liszta (1884.), obišao i začarao Evropu, a od god. 1901. duša je bečke »Klaviermeisterschule« na konzervatoriju. Čuli smo ga ovdje prije desetak godina i sad nam se pričinilo, da je onda bio veći. Dokazuje to izbor programa. Od velikih djela, klasične vrijednosti, uzeo je taj put samo dva u svoj program i to Beethovenovu »Sonatu« op. 53., i Rameanovu »Gavottu« s varijacijama. Rameau je gigant francuske klasike (1683. do 1763.). Inače voli sada Sauer genre-kompozicije, pa nam je u tom pogledu iznjeo doista biserje glasovirne literature. Zastupani su bili Schumann (»Nachtstück« i »Traumeswirren«), Chopin (»Polonaise« op. 44., »Nocturne« op. 15. br. 1 i »Etude« op. 10., br. 5), Debussy (»Clair de Lune«), Sauer (»Boite à Musique«, »Intermezzo« i koncertna etuda br. 7: »Meeresleuchten«), napokon Liszt (»Liebestraum« i tarantella: »Venezia e Napoli«).

Sauer je elegantna pojava. Izgleda stariji, nego jest. Glava mu je fazone Lisztova. Tema u Rameau-u i Adagio u Beethovenu otkriše nam dublinu, ozbiljnost i svetost Sauerove glazbene duše. Rezerviran, objektivan, podredio se diskretno imperativu akademske, tradicionalne interpretacije bezsmrtnih tih dvaju klasika. Bili su to produkti epske širine i jasnoće s klasičnim fraziranjem. U varijacijama Rameaua i inim stavkama Beethovena izbila je na javu uz tradicionalnu interpretaciju još i superlativna virtuoznost njegove tehnike: snažan, topao ton, jasna plastika, ritmika, egalitet obih ruku, čistoća, sigurnost, suverenost. U svim ostalim plećama sve je to još bilo preliveno njegovim sanjarskim subjektivizmom od neodoljivoga i neizbrisivoga dojma. Tu se je pokazao individualitetom. Najmiliji su mu piano i pasáže. To je savršenost glazbenoga kronometra, koja izpod njegovih mekih prstiju odaje njegovu sanjarsku, pjesničku dušu. I sva ta njegova individualna svojstva nadjoše ponajljepši izražaj u Schumannovom Nachtstücku, Chopinovom Nocturnu i Lisztovoj tarantelli »Venezia e Napoli«. Ovo potonje bijaše vrhunac njegove virtuoznosti. Dubkom puna dvorana bila je oduševljena kao riedko kada. Razumijemo onaj neprekidni, gromorni pljesak, ali ne razumijemo želje za dodatcima.

Sauer je kongenijalan glasovirač. Me-teor riedkoga sjaja. Dr. V. Č.

2. Komorni glazbeni život

- George Enesco, violina – Teodor Szanto, klavir (13.2.1914.)
- Bronislav Huberman, violina – Poldi Spielman, klavir (17.4.1914.)
- Zlatko Baloković, violina – Ernest Krauth, klavir (5.11.1914.)
- Juro Tkalčić, violončelo - Herman Gruss, klavir (15.1.1915.)
- Jan Kubelik, violina – Oskar Dienzl, klavir (11.3.1915.)
- Willy Burmester, violina – Willy Klasen, klavir (24.10.1915.)
- Zlatko Baloković, violina – Margareta Loewit, klavir (9.11.1915.)
- Juro Tkalčić, violončelo - Herman Gruss, klavir (23.9.1916.)
- Juro Tkalčić, violončelo - Herman Gruss, klavir (3.10.1916.)
- Willy Burmester, violina – Willy Klasen, klavir (12.11.1916.)

Juro Tkalčić, violončelo

Herman Gruss, klavir

- Iz najave: "Isticati umjetničke vrline obaju ovih umjetnika nije potrebno, jer su nam one dobro poznate. Još se živo sjećamo lanske Tkalčićeve triumfalne večeri, za koje nas je umjetnik začarao svojo, velikom umjetnošću, dok su nam veoma odlične kvalitete g. Gruss-ea kao interprete – soliste i kao komornoga igrača, dobro poznatoga sa više koncerata, gdje smo u njemu upoznali mlada majstora najviše muzičke ambicije." (Obzor, 14.1.1915.)
- 15.1.1915.
- 2.5.1915.
- 14.11.1915.
- 23.9.1916.

Tkalčić-Gruss, 15.1.1915. (HNK)

Program (izvor: NN, 15.1.1915.)

Beethoven: Sonata za cello op. 69 (Tkalčić-Gruss)

Schumann: Arabeska (Gruss)

Dvořák: Humoreska (Tkalčić-Gruss)

Chopin: Etuda c-mol (Gruss)

Liszt: Liebestraum, za glasovir (Gruss)

Dvořák: Koncert za cello op. 104 (Tkalčić-Gruss)

Fauré: Sicilienne (Tkalčić-Gruss)

Widor: Apassionato (Tkalčić-Gruss)

Moniuszko: Večer (Tkalčić-Gruss)

Popper: Prelja, za čelo (Tkalčić-Gruss)

Narodne novine, 16.1.1915.

- "Disharmoniju bojnih topova, pušaka, sabalja i bodova zamijenila je na čas uzvišena harmonija dvaju glazbenih umjetnika. Prvi, a možda i jedini komorni koncert ove sezone u Zagrebu. Osmjelio se njime naš jedini hrvatski virtuoz na cellu Jurica Tkalčić s hrvatskom nesebičnošću u korist hrvatskih ranjenika uz sudjelovanje Hermanna Grussa, profesora glasovira u kr. Zem. Glazb. Zavodu u Zagrebu. ."
- "Tkalčić je bezprikoran, velik u tehnici; glavno mu je njegova kantilena. Ona je milozvučna, sladka, mirna, otmjena i prodire u srce."
- "Pljeskom izazvan dodao je Popperovu "Mazurku". Tkalčićeva gudba je personifikacija mekoće i suverene čednosti."

NN, Tkalčićev koncert, 16.1.1915.

- "Prof. Gruss je odličan glasovirač. Udarao je na svom mignonu. Šteta, što nije bilo koncertnoga krilaša. Pratio je Tkalčića s egalitetom. Interpretacija obojice bijaše zamjerna. Soli prof. Grussa bijahu Schumannova Arabeska, Dvorakova poznata, liepa "Humoreska", Chopinova teška "C-mol Etuda" i prekrasni Lisztov "Liebestraum".
- Pljeskom izazvan dodao je vrlo efektanu **Sauerovu etudu "Windesfluestern"**.
- Oba umjetnika bijahu burno izazvana, nadarena lovor-viencima s hratskom trobojnicom, a Jurica Tkalčić i velikom kitom cvieća."

Koncertna turneja u dobrotvorne svrhe

"Glazbena tournée Tkalčić-Gruss u dobrotvorne ratne svrhe.

Poznati naši glazbeni umjetnici gg. Tkalčić i Gruss upriličuju sporazumno s podružnicama crvenog križa, nekoliko glazbenih koncerata u dobrotvorne svrhe u pokrajini kao:

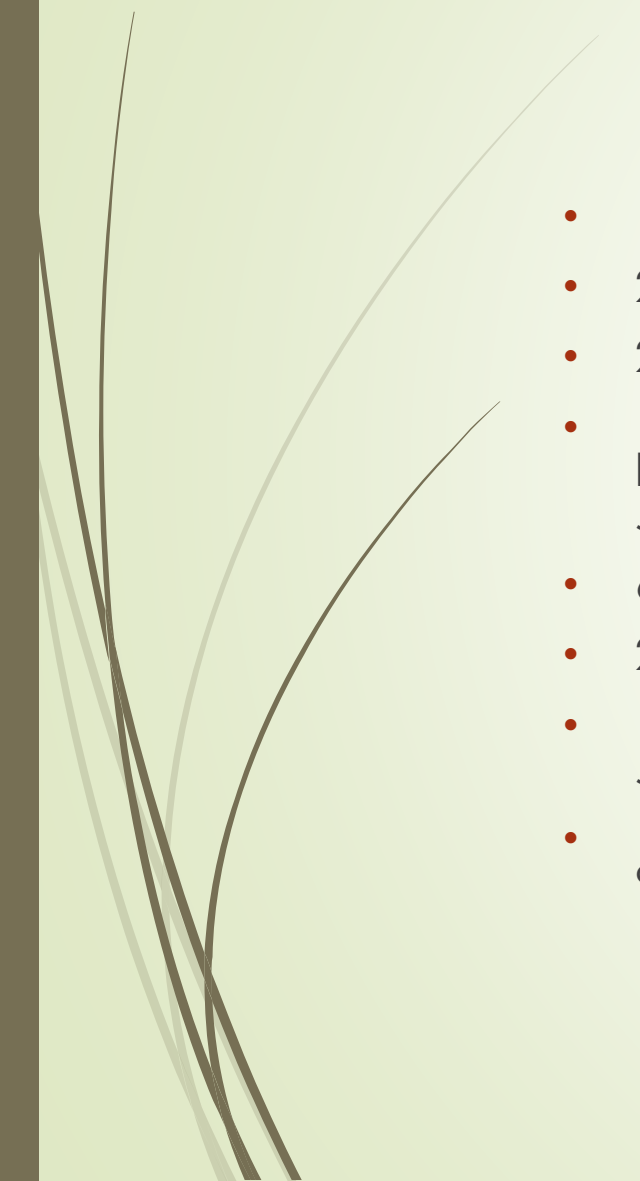
Karlovcu

Ogulinu

Varaždinu

Koprivnici

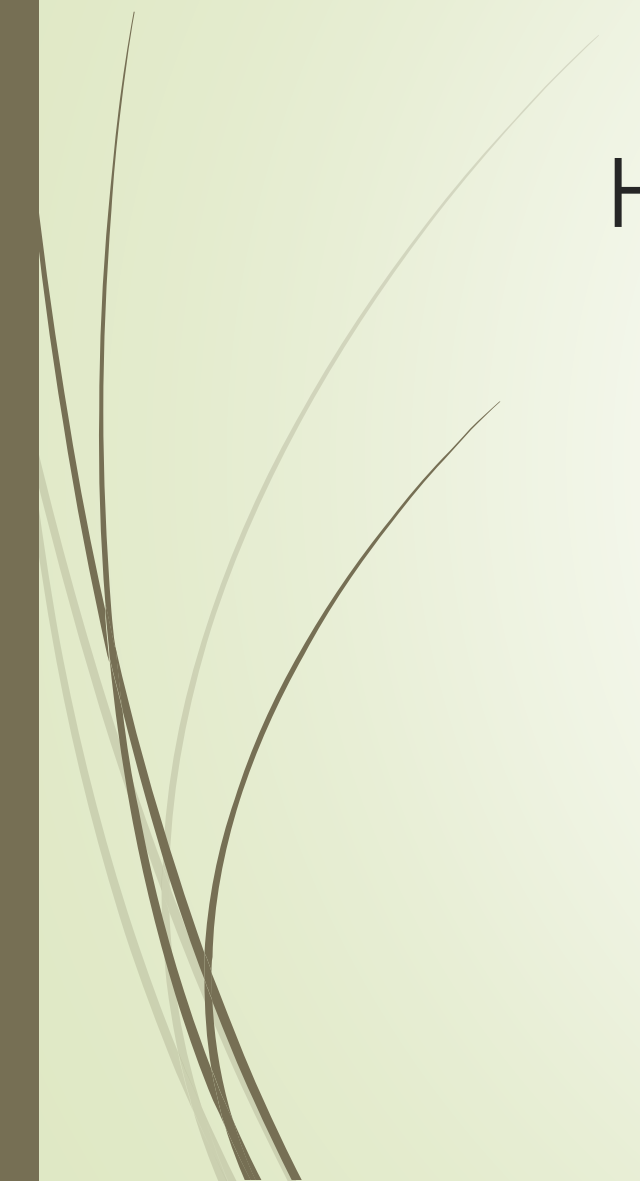
... a kako čujemo već ove nedjelje 29. o. m. Samobor, kamo se sprema veliki broj naših Zagrepčana, jer im je zgodan povratak posljednjim vlakom u 11 sati nakon koncerta." (Obzor, XI (27.8.1915.) 250, 2.)

-
-
- 14.11.1915. Zagreb – u korist hrvatskih slijepih vojnika
 - 21.2.1916. Sarajevo (Obzor, JI, 22.2.1916.)
 - 25.2.1916. Vukovar (Obzor, JI, 22.2.1916.)
 - 12.3.1916. Budimpešta (Obzor, JI, 14.3.1916.) - prikaz "Magjarska kritika o hrvatskim umjetnicima – novine: Budapest, Pesti Hirlap, Pesti Naplo, Neues Pester Journal, Pester Lloyd
 - 6.5.1916. Virovitica - u korist Crvenog križa u Virovitici
 - 23.9.1916. Zagreb
 - 10.11.1916. Beograd – na poziv c. i kr. Dobrotvornog bazara u Beogradu (Obzor, JI, 10.11.1916.) - otkazan uslije oboljenja g. Grussa
 - 12.11.1916. Zemun – na poziv zemunskog odbora za ratnu pripomoć (Obzor, JI, 9.11.1916.)

Zaključak

- Od 1914.-1916. u Zagrebu se događa intenzivan glazbeni život
- Više je komornih nastupa i glazbenici se udružuju
- Koncerti u humanitarne svrhe, turneje
- Pijanistički recitali su rijetki, češći su nastupi u komornim sastavima
- Klaviristi najčešće nastupaju s gudaćim glazbalima (violina, violončelo)
- Napisi u časopisima dragocjen izvor koji nam daje širu sliku
- Daljnje istraživanje je u tijeku ...

Hvala na pažnji!

Mirta Stublić

mirta.stublic@gmail.com